

DOI: 10.18559/SOEP.2017.5.3

Magdalena Knapieńska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Ekonomii,
Katedra Makroekonomii i Badań nad Rozwojem
magdalena.knapinska@ue.poznan.pl

**ZRÓŻNICOWANIE ROZWOJU
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO
KRAJÓW I REGIONÓW ŚWIATA –
PERSPEKTYWA MAKROEKONOMICZNA**

Streszczenie: Celem opracowania jest wskazanie zróżnicowania rozwoju społeczno-gospodarczego na świecie i w wybranych krajach. Posłużono się tu danymi makroekonomicznymi, takimi jak: PKB, PKB *per capita* i dynamika wzrostu PKB, inflacja i stopa bezrobocia. Ponadto, poszukując przyczyn owego zróżnicowania, zaprezentowano wysokość inwestycji i oszczędności w badanych krajach, jak również poziom wskaźnika HDI. Wybór krajów podyktowany był przede wszystkim zróżnicowaniem geograficznym oraz ciekawością badawczą, wybrano zatem kraje o zróżnicowanych gospodarkach z różnych regionów świata. Okres badawczy obejmuje lata 1990–2015, choć są odniesienia także i do początków XX wieku.

Słowa kluczowe: ekonomia, makroekonomia, rozwój gospodarczy.

Klasyfikacja JEL: E20.

**DIVERSITY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT
COUNTRIES AND REGIONS OF THE WORLD –
A MACRO PERSPECTIVE**

Abstract: The aim of the study is to identify the diversity of socio-economic development in the world in some selected countries. Macroeconomic data such as GDP, GDP *per capita* and GDP growth, inflation and unemployment are presented. In addition, searching for the causes of this diversity presents the amount of investment and savings in the countries studied, as well as the level of HDI. The choice of

countries was dictated primarily by geographical variations and curiosity research; therefore, there are a group of selected countries with different economies in different regions of the world. The test period covers the years 1990–2015, although there are also references to the beginning of the twentieth century.

Keywords: economics, macroeconomics, economic development.

Wstęp

Problematyka rozwoju gospodarczego jest trwale obecna w literaturze ekonomicznej już co najmniej od kilku stuleci. Badacze od dawna zastanawiali się, jakie są czynniki i stymulanty tego rozwoju oraz co sprawia, że niektóre kraje rozwijają się nieco wolniej. Celem opracowania jest odpowiedź na pytania, jaki poziom rozwoju gospodarczego występuje we współczesnym świecie, czy kraje są podobne do siebie, czy też może zróżnicowanie pod względem miar makroekonomicznych pogłębia się w krajach i regionach świata. Instrumentarium, którym się posłużono do identyfikacji tego problemu, to mierniki makroekonomiczne, takie jak różne miary PKB, inwestycje, oszczędności. W przygotowaniu artykułu posłużono się literaturą przedmiotu (polsko- i anglojęzyczną), a także danymi statystycznymi udostępnianymi przez Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy i inne jednostki badawcze krajowe i zagraniczne. Opracowanie powstało w wyniku zastosowania metod analizy literaturowej, natomiast analizy materiału empirycznego dokonano za pomocą metod statystyki opisowej. Część wnioskowa została przygotowana z zastosowaniem metody analizy logicznej, identyfikacji związków przyczynowo-skutkowych oraz syntezy zaobserwowanych tendencji i zmian.

1. Pojęcie rozwoju w literaturze ekonomicznej

Rozwój gospodarczy był w literaturze ekonomicznej rozumiany ogólnie jako ewolucja jakościowa systemu kapitalistycznego, związana ze zmianą struktury ekonomicznej tego systemu [Romanow 1997, s. 175]. Rozwój gospodarczy jest pożądanym, gdyż wiąże się z poprawą standardu życia społeczeństwa, rozwojem cywilizacji, poprawą jakości życia, a w znaczeniu ścisłym ekonomicznym wiąże się ze wzrostem dochodów. Podejście do rozwoju gospodarczego, w którym podkreśla się przede wszystkim produkt krajowy brutto – jego poziom, dynamikę i strukturę, stosują np. D. Begg, S. Fischer

i R. Dornbusch [1999, s. 492 i n.], którzy, przedstawiając problemy rozwoju gospodarczego, mocno akcentują poziom i wzrost PKB w tzw. krajach rozwijających się. Warte podkreślenia jest rozumienie pojęcia wzrostu gospodarczego w ekonomii, które sprowadza się w zasadzie do analiz wzrostu PKB w gospodarce narodowej [Samuelson i Nordhaus 2012, s. 508]. Jednakże w bardziej współczesnych ujęciach często zwraca się także uwagę na współwystępowanie pojęcia rozwoju społeczno-gospodarczego wraz z pojęciem rozwoju gospodarczego. Stało się to m.in. za sprawą badań naukowców-społeczników A. Sena oraz G. Ranisa, którzy podkreślali znaczenie innych czynników, które należy wziąć pod uwagę, szacując postęp danego kraju i jego miejsce w rozwoju społeczno-gospodarczym. Są to mianowicie takie zagadnienia, jak: zdrowie i oczekiwana długość życia mieszkańców, poziom oświaty, analfabetyzm dorosłych i niezależność kobiet, które wraz z miernikami dochodowymi określającymi wzrost konsumpcji rynkowej mogą opisywać rozwój społeczno-gospodarczy [Samuelson i Nordhaus 2012, s. 531]. W innym jeszcze miejscu można natrafić na definicję rozwoju gospodarczego wskazującą, że jest to długofalowy proces przemian dokonujących się w gospodarce, obejmujący zmiany ilościowe: w zakresie wzrostu produkcji, zatrudnienia, inwestycji, rozmiarów istniejącego kapitału, dochodów, konsumpcji itp. oraz zmiany jakościowe organizacji społeczeństwa i państwa, a także zmiany strukturalne dotyczące struktury wytwarzanego PKB, struktury zatrudnienia itp. [Wikipedia, dostęp: 12.12.2015]. Dość już dziś ugruntowane rozumienie pojęcia rozwoju gospodarczego odnoszącego się do ekonomicznego rozumienia tego zagadnienia odwołuje się do identyfikowania czterech elementów składowych tegoż rozwoju, a należą do nich: zasoby ludzkie, zasoby naturalne, kapitał oraz technologia [Samuelson i Nordhaus 2012, s. 531]. We wszystkich krajach – rozwiniętych i zapóźnionych gospodarczo – elementy te odgrywają swoją rolę determinującą tempo i ostateczny poziom tegoż rozwoju, inne jest jednak znaczenie poszczególnych elementów.

W rozwoju myśli ekonomicznej pojęcie i przyczyny rozwoju gospodarczego były przedmiotem zainteresowania już od dawna. Wielu badaczy próbowało wyjaśnić przyczyny rozwoju gospodarczego, a także snuło wizje tego rozwoju na podstawie przyjętych założeń o jego głównych determinantach. Przykładem takiego podejścia jest teoria T.R. Malthusa, który już w 1798 roku głosił, że „ludność – w razie braku przeszkód – wzrasta w postępie geometrycznym, a środki utrzymania (żywność) wzrastają jedynie w postępie arytmetycznym” [Malthus 1925, s. 58]. W związku z tym liczba ludności szybko się podwoi, podczas gdy rolnictwo nie poradzi sobie

z produkcją żywności – zatem przewidywał on dramat w postaci niedoboru środków utrzymania [Stankiewicz 1998, s. 175–176]. Teoria ta miała zatem bardzo pesymistyczny wydźwięk w świetle rozwoju poziomu konsumpcji i planów rozrodczych oraz zmian w zakresie poziomu dochodu na osobę [Williamson 2005, s. 175].

Inną teorią rozwoju opartą na zasadniczo odmiennym rozumieniu jego podstaw jest teoria J. Schumpetera, który w 1912 roku zauważył, że determinantą rozwoju jest zastosowanie innowacji w gospodarce, zatem rozwój zależy od zdolności do formułowania innowacji i wdrażania ich w przemyśle i biznesie. Rozwój jest więc domeną twórczych innowatorów i jest właściwy dla dynamicznej, a nie statycznej gospodarki [Romanow 1997, s. 175–176].

W dalszym toku prac ekonomistów lat czterdziestych i późniejszych XX wieku pojawiły się liczne teorie, w tym także o charakterze pesymistycznym, jak teoria stagnacji sekularnej A. Hansena i B. Higginsa, zdaniem których zwolnienie tempa wzrostu gospodarczego w krajach wysoko rozwiniętych wynikało ze spadku przyrostu naturalnego i starzenia się społeczeństwa, które cechuje brak inicjatywy i skłonność do oszczędzania; z ograniczonych możliwości ekspansji geograficznej, a także ze spadku kapitałochłonnych wydatków inwestycyjnych [Romanow 1997, s. 178–179].

W grupie teorii strukturalnych przemian kapitalizmu podnoszono, że zasadnicze zmiany, jakie dokonały się w gospodarce amerykańskiej w czasie trwania i tuż po II wojnie światowej, wyrażające się w dyfuzji własności, rewolucji w zarządzaniu i rewolucji w dochodach, doprowadziły do zmian społecznych o charakterze strukturalnym (S.H. Schlichter, E. Johnston, M. Nadler). Z kolei teorię siły równoważącej sformułował J.K. Galbraith, zdaniem którego rozwój monopoli i korporacji był równoważony poprzez rozwój takich instytucji, jak zrzeszenie pracowników, pracodawców czy konsumentów wspieranych przez państwo, może kontrolować nadmierną ekspansję podmiotów monopolistycznych [Romanow 1997, s. 180].

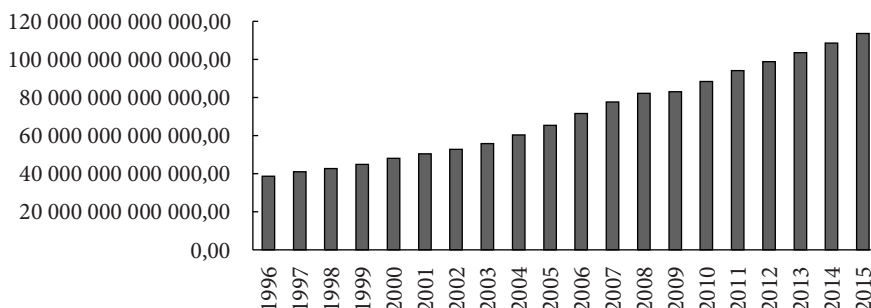
Wreszcie istotną grupę teorii wyjaśniających przyczyny i charakter rozwoju gospodarczego stanowią teorie rozwoju krajów zapóźnionych gospodarczo, takie jak: teoria rozwoju przez handel F. Benhama, teoria rozwoju inicjowanego G. Myrdala czy R. Nurkse oraz teoria startu do samoczynnego wzrostu gospodarczego W.W. Rostowa, a także P.N. Rosensteina-Rodana. W literaturze związanej z tymi teoriami podkreślano, że przyczyną niedorozwoju gospodarek jest polityka utrwalania agrarno-surowcowego charakteru gospodarki, co może być przełamane tylko na skutek świadomej i celowej polityki państwa.

Pomimo rozległego zakresu pojęciowego terminu „rozwój gospodarczy” można tu jednak dokonać pewnej syntezy i przybliżenia niektórych tylko mierników makroekonomicznych, które zobrazują zróżnicowanie krajów współczesnego świata w sensie ekonomicznym. Jednoznacznie należy podkreślić, że pojęcie rozwoju gospodarczego jest szersze niż pojęcie wzrostu gospodarczego, niemniej jednak w dalszej części opracowania będą prezentowane przede wszystkim mierniki ekonomiczne, które są mierzalne i porównywalne w skali międzynarodowej.

2. Analiza głównych mierników makroekonomicznych na świecie

Najbardziej rozpowszechnionym miernikiem makroekonomicznym jest niewątpliwie produkt krajowy brutto. Mając na uwadze jego zalety i wady, należy podkreślić, że jest on stosowany do szacowania dobrobytu ekonomicznego w większości opracowań ekonomicznych. Biorąc pod uwagę jego kompleksowy charakter oraz popularność w różnego rodzaju analizach ekonomicznych, warto się przyjrzeć, jak się kształtuje poziom PKB na świecie, co zaprezentowano na rysunku 1.

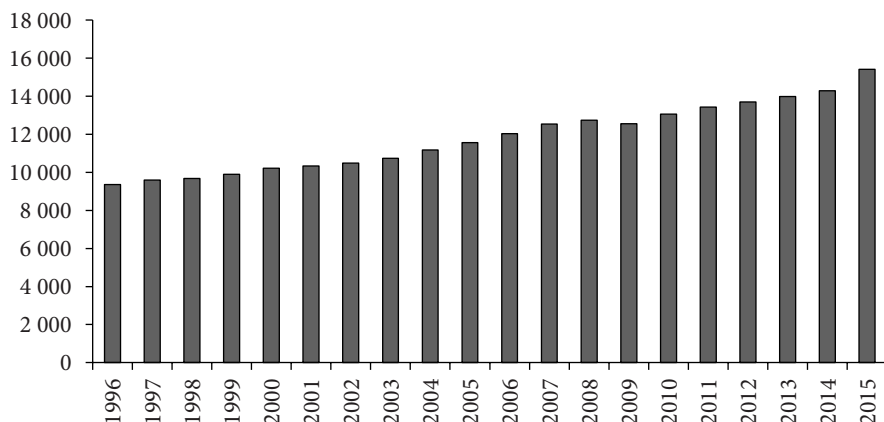
Na podstawie danych tego rysunku można zauważyć, że przynajmniej od 1996 roku światowa produkcja mierzona przez PKB według parytetu siły nabywczej ma tendencję rosnącą. Widoczne jest ponadto zakłócenie tego wzrostu w roku 2009, co było rezultatem kryzysu finansowego, który uwidocznił się także w sferze realnej i oznaczał spadek wielkości PKB w poszczególnych krajach w tymże roku.

Rysunek 1. Poziom PKB na świecie (według parytetu siły nabywczej, w USD)

Źródło: na podstawie danych Banku Światowego [2016].

Z kolei, jak wskazują dane rysunku 2, poziom PKB na mieszkańca wzrósł od 1996 roku z 9347,4 USD do wysokości 15 415 USD w 2015 roku, co oznacza niemal podwojenie się tej wielkości w okresie dziewiętnastu lat. Również na tym rysunku jest widoczne zahamowanie wzrostu PKB *per capita* w roku 2009, ale już kolejne lata wskazują na dalszą tendencję wzrostową tej wielkości. W skali zatem wielkości średniej sytuacja w zakresie poziomu PKB oraz PKB *per capita* kształtowała się dość optymistycznie.

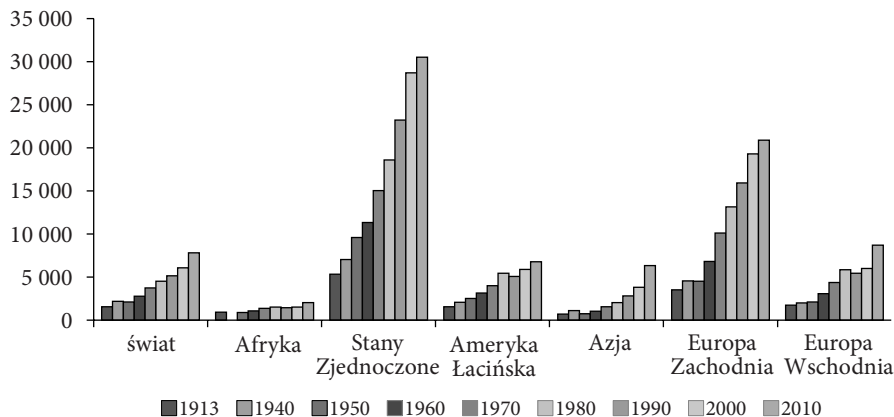

Rysunek 2. Poziom PKB *per capita* na świecie (USD)

Źródło: na podstawie danych Banku Światowego [2016].

Nieco dłuższą perspektywę czasową oraz bardziej szczegółową perspektywę geograficzną zawarto na rysunku 3, gdzie zaprezentowano poziom PKB *per capita* w regionach świata od 1913 do 2010 roku.

W okresie prawie stu analizowanych lat można było zaobserwować, że najwyższy poziom PKB na mieszkańca był notowany w Stanach Zjednoczonych i to w całym badanym okresie. W roku 2010 wielkość ta wynosiła prawie 30 500 USD na głowę, podczas gdy w najbiedniejszym obszarze kontynentu afrykańskiego, mierzonego tu jako całość, a nie jako poszczególne jego kraje, wielkość ta wynosiła 2034 USD na mieszkańca rocznie – jest to zatem piętnaście razy mniej. W Stanach Zjednoczonych obserwujemy ponadto dość wysoką dynamikę wzrostu tej wielkości, co jest cechą także Europy Zachodniej. W Stanach Zjednoczonych w ciągu prawie stu analizowanych lat wielkość PKB *per capita* wzrosła 5,75 razy, a w Europie Zachodniej 5,98 razy, co można uznać za wielkość zbliżoną, choć zarazem nieco wyższą. Z kolei w Europie Wschodniej, do której nie wliczono krajów byłej Jugosławii i byłego Związku Radzieckiego, można było zaobserwo-

Rysunek 3. Poziom PKB *per capita* w regionach świata (USD)

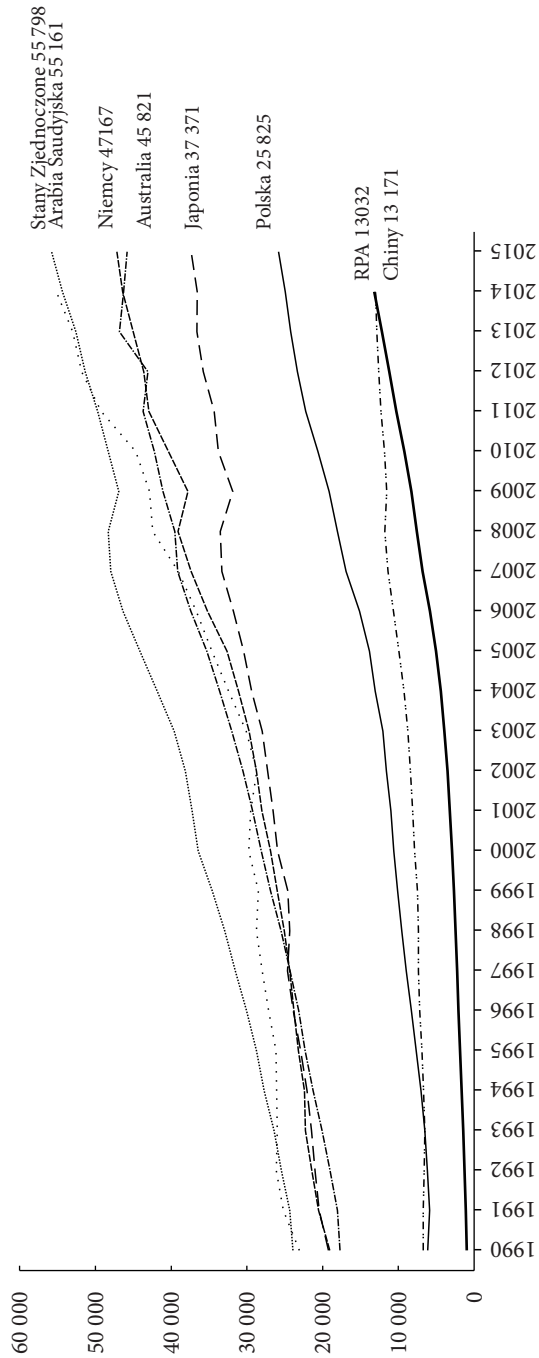
Źródło: na podstawie danych Maddison Project [2015].

wał pięciokrotny wzrost wielkości PKB *per capita*, a w Ameryce Łacińskiej był to wzrost czterokrotny. Niekwestionowanym liderem w zakresie tempa wzrostu pozostaje jednak Azja, w której wielkość PKB *per capita* w latach 1913–2010 wzrosła 9,12 razy, a na końcu pod tym względem lokowała się Afryka, w której analizowana wielkość wzrosła zaledwie 2,24 razy¹.

3. Analiza głównych mierników makroekonomicznych w wybranych krajach świata

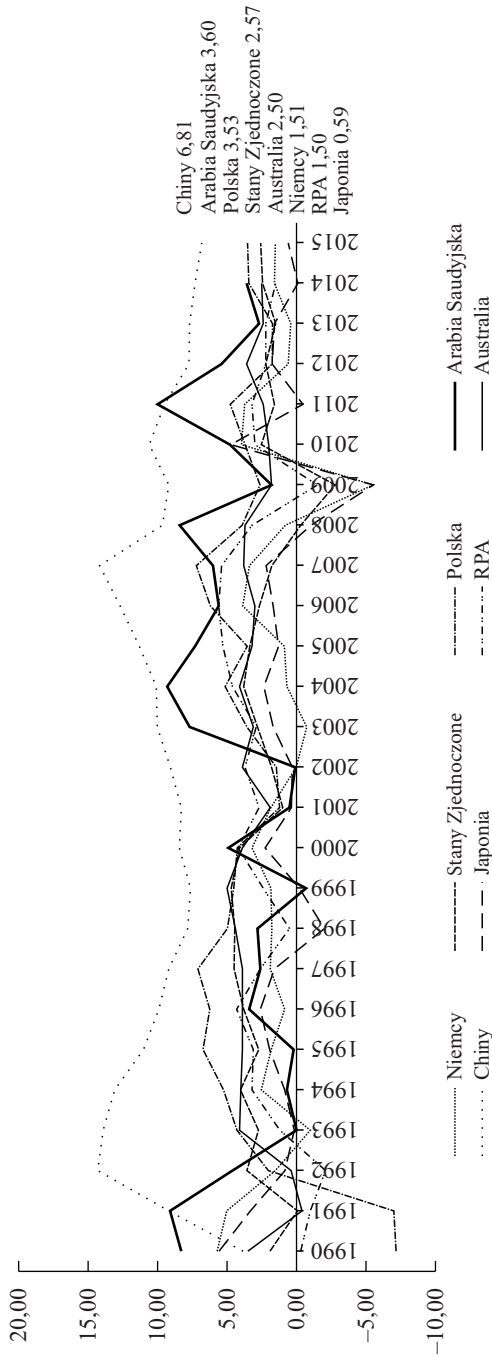
Analizując dane rysunku 4 odnoszące się do okresu 1990–2015 i wybranych krajów z różnych regionów świata, można zauważyć stałą tendencję rosnącą PKB *per capita*, z zahamowaniem wzrostu w roku 2009. Relacje między analizowanymi krajami pozostają w dość niezmiennionej formie, tzn. najbogatszymi krajami pozostają Stany Zjednoczone, Arabia Saudyjska, Niemcy, Australia i Japonia, średni PKB *per capita* można było zaobserwować w Polsce, a najniższy – w Republice Południowej Afryki (RPA) oraz w Chinach. Taki stan rzeczy w zasadzie odzwierciedla rozkład „bogactwa narodów” także w skali regionów świata, co zaprezentowano już wyżej i w odniesieniu do ostatniego stulecia, gdyż najwyższy poziom PKB *per capita* obserwowany jest w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej, a Afryka czy części Azji uznawane się za kraje o niższym poziomie dochodu na mieszkańca.

¹ Obliczenia własne na podstawie danych rysunku 3.

Rysunek 4. Poziom PKB per capita w wybranych krajach świata (USD)

Źródło: na podstawie danych OECD [2016a].

Rysunek 5. Dynamika wzrostu PKB w wybranych krajach świata (%)

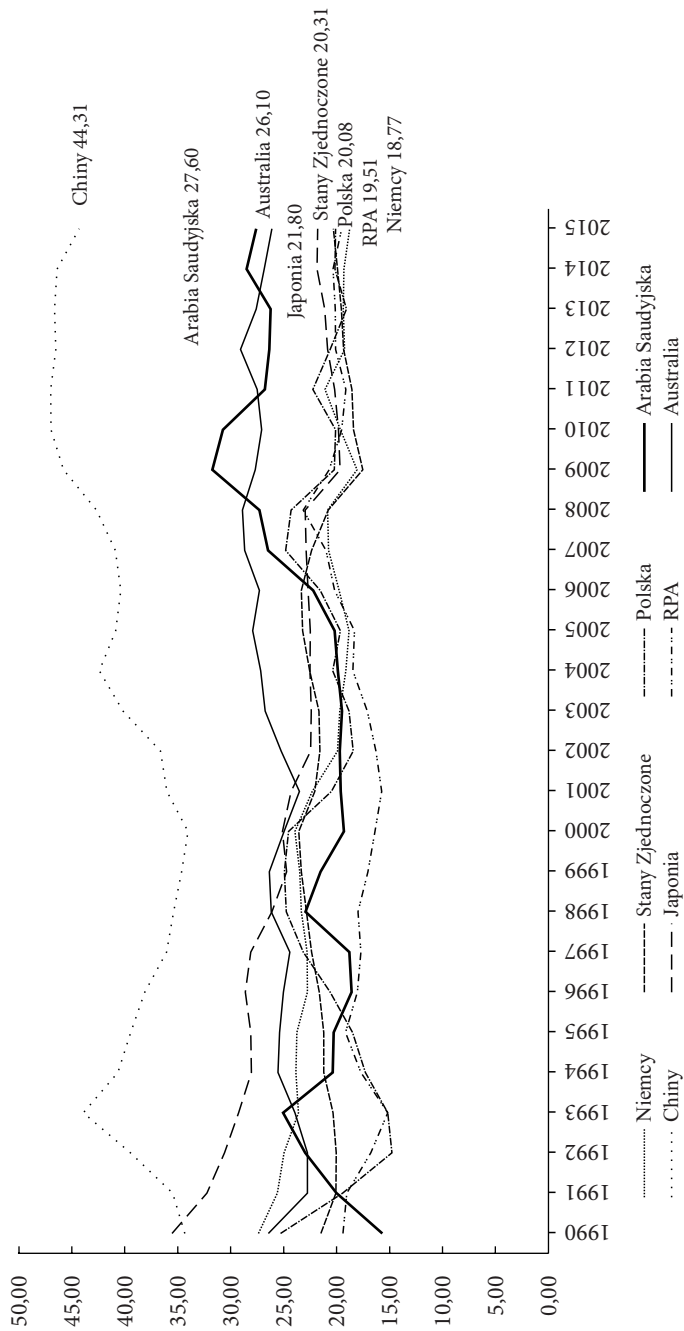
Źródło: na podstawie danych OECD [2016a].

Interesujących danych dostarcza także rysunek 5, przedstawiający dynamikę wzrostu PKB w analizowanej grupie krajów świata. Jak wynika z danych tego rysunku, tempo wzrostu tej wielkości było dość zróżnicowane, bo wynosiło od -7% w Polsce w latach 1990–1991 do nawet 14% w Chinach w latach 1992 i 2007. Kryzys finansowy, który uwidocznił się w danych związanych z PKB w roku 2009, pokazał, że także kraje o dość stabilnych gospodarkach i w miarę równomiernym wzroście gospodarczym odnotowały spadek PKB w tym okresie, a dotyczyło to między innymi Japonii i Niemiec. Dalsze jednak lata pokazały, że gospodarki te powróciły na ścieżkę wzrostu gospodarczego. Swoistym fenomenem pozostają Chiny, gdzie w badanym okresie odnotowano najwyższe tempo wzrostu PKB, w latach 2000–2010 często przewyższające nawet 10% , jednakże warto wspomnieć tu ponownie, że jest to kraj o najniższej wartości PKB *per capita* w grupie analizowanych krajów świata.

Zastanawiając się nad tym, co jest głównym czynnikiem wzrostu gospodarczego w Chinach i w innych analizowanych krajach, warto przyjrzeć się danym rysunku 6, obrazującego wartość inwestycji mierzoną jako procent PKB w poszczególnych latach. Widać tu wyraźnie, że najwyższy odsetek inwestycji odnotowano właśnie w Chinach i był on znacznie wyższy niż w pozostałych analizowanych krajach, bo wahał się między 35 a 47% . Zdecydowanie niższy odsetek inwestycji w PKB można było zaobserwować w Arabii Saudyjskiej i Australii, gdzie wynosił on około 26% w roku 2015. Zbliżony poziom inwestycji jako procent PKB można było odnotować w pozostałych analizowanych krajach, a wynosiły one około 20% w całym badanym okresie i były stosunkowo stabilne. A zatem chiński wysoki wzrost gospodarczy niewątpliwie może być tłumaczony właśnie inwestowaniem w różne gałęzie przemysłu i usług.

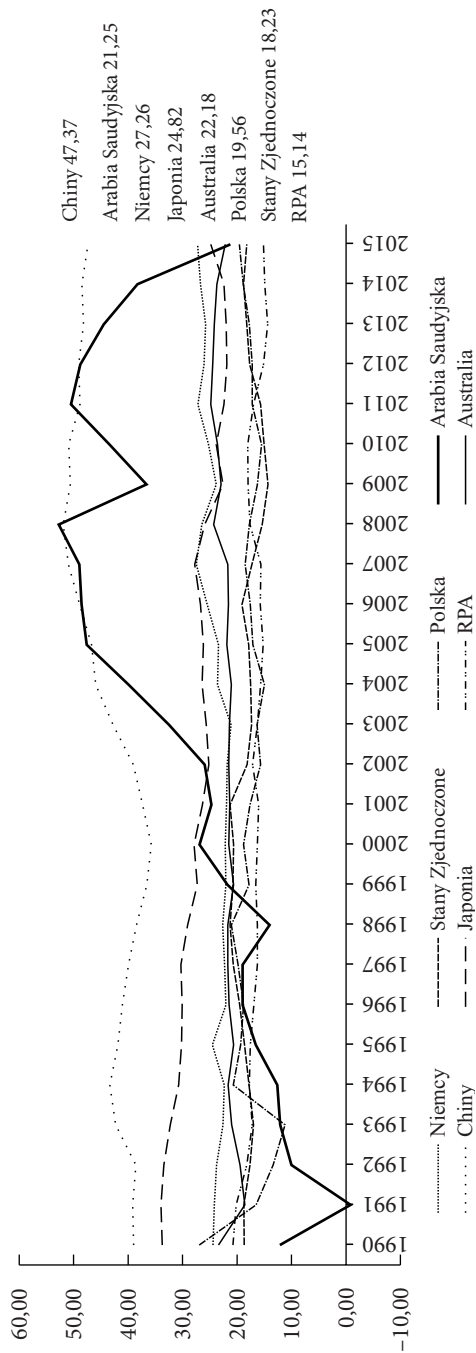
Z kolei, jak wynika z danych rysunku 7, najwyższy odsetek oszczędności jako procent PKB odnotować można było także w Chinach (ponad 47% PKB), a odsetek na poziomie około 27% zaobserwowano w Japonii i Niemczech. Nieco niższy poziom tego miernika występował w Arabii Saudyjskiej, Australii oraz w Polsce i Stanach Zjednoczonych, bo oscylował wokół 20% . Najniższy poziom oszczędności mierzonych odsetkiem PKB zanotowano natomiast w RPA, gdzie wynosił on około 15% .

Dane rysunku 7 wskazują, że poza Chinami i Arabią Saudyjską, w większości krajów analizowanych w tym badaniu wskazywany odsetek mierzący poziom oszczędności w gospodarce był raczej stabilny i nie wykazywał zbyt dużych wahań. Może to oznaczać dość stabilne podejście społeczeństwa i podmiotów gospodarczych do oszczędzania, które jednak jest także uzależ-

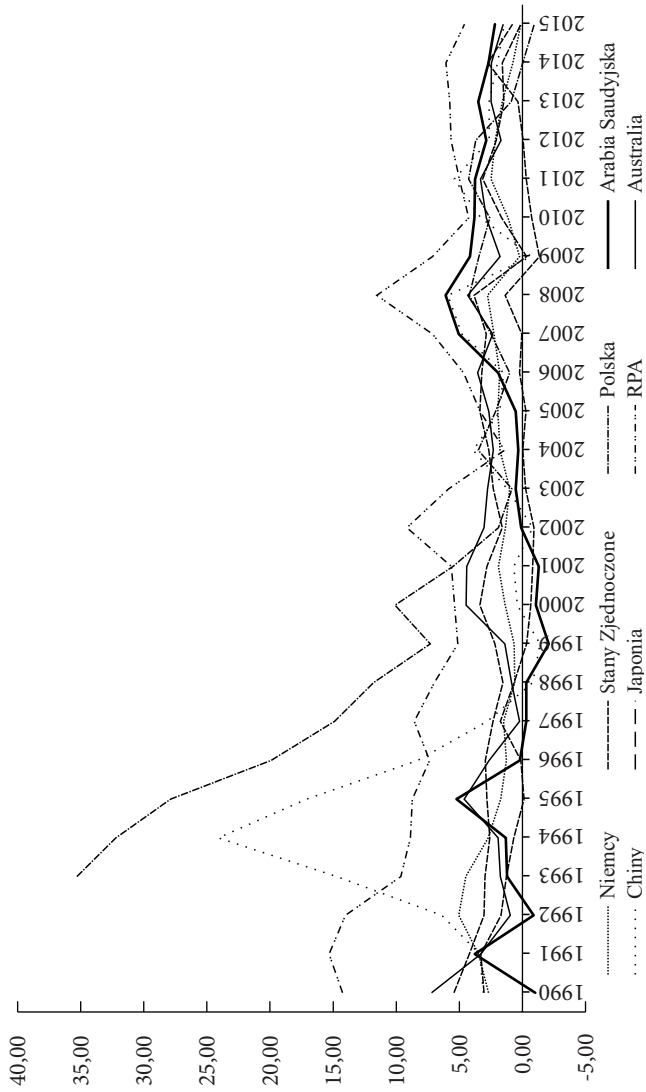
Rysunek 6. Inwestycje jako procent PKB

Źródło: na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego [2016].

Rysunek 7. Oszczędności jako procent PKB

Źródło: na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego [2016].

Rysunek 8. Stopa inflacji (CPI, %)

Źródło: na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego [2016].

nione od poziomu stopy procentowej i stopy inflacji w gospodarce. Chcąc wyjaśnić wpływ tychże stóp na poziom oszczędności, a także chcąc pozostać jednak w sferze mierników makroekonomicznych, warto przeanalizować poziom stopy inflacji w wybranych krajach, co prezentuje rysunek 8.

Jak wskazują dane rysunku 8, poziom stopy inflacji mierzonej wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych wykazywał tendencję malejącą. Niewątpliwie najbardziej spektakularny „rajd w dół” zaobserwowano w Polsce, gdzie stopa inflacji z poziomu 585,8% w 1990 roku spadła do poziomu $-0,93\%$ w 2015 roku, w polityce pieniężnej Polski zauważyć można obecnie² zupełnie inne problemy niż te, z którymi borykano się na początku transformacji ustrojowej. Stosunkowo wysoki poziom inflacji w latach dziewięćdziesiątych zaobserwować można było w Chinach oraz w okresie kryzysu 2008 roku w RPA.

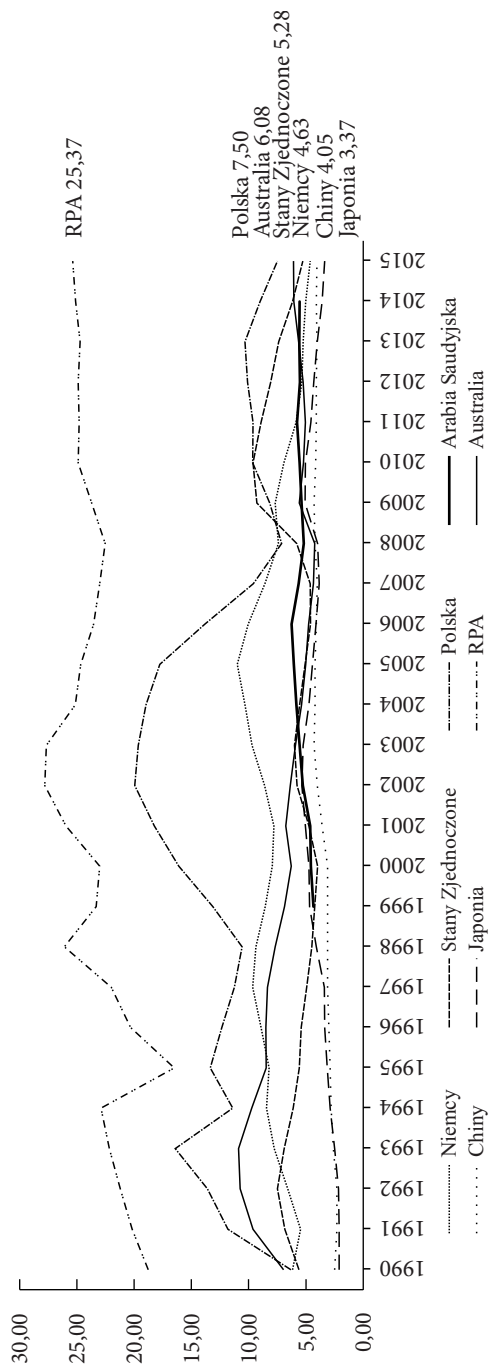
Pozostałe badane kraje w latach 1990–2015 charakteryzowały się dość stabilną sytuacją w zakresie wzrostu cen, co przekłada się także na dość stabilny poziom inwestycji i oszczędności w tychże krajach. Można zatem wysnuć wniosek, że niezwykle użyteczną rolą państwa jest dbać o stabilny poziom cen, gdyż to niewątpliwie przekłada się na możliwości oszczędzania społeczeństwa oraz podmiotów gospodarczych, a także na poziom inwestycji, który warunkuje wzrost gospodarczy.

4. Analiza mierników rynku pracy w wybranych krajach świata

Drugim niezwykle istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego pozostaje nadal praca i kapitał ludzki. Warto zatem przeanalizować badane kraje także pod względem przynajmniej głównych mierników pracy i kapitału ludzkiego. Pozostając nadal w nurcie makroekonomicznym, na rysunku 9 zaprezentowano stopy bezrobocia w badanych krajach.

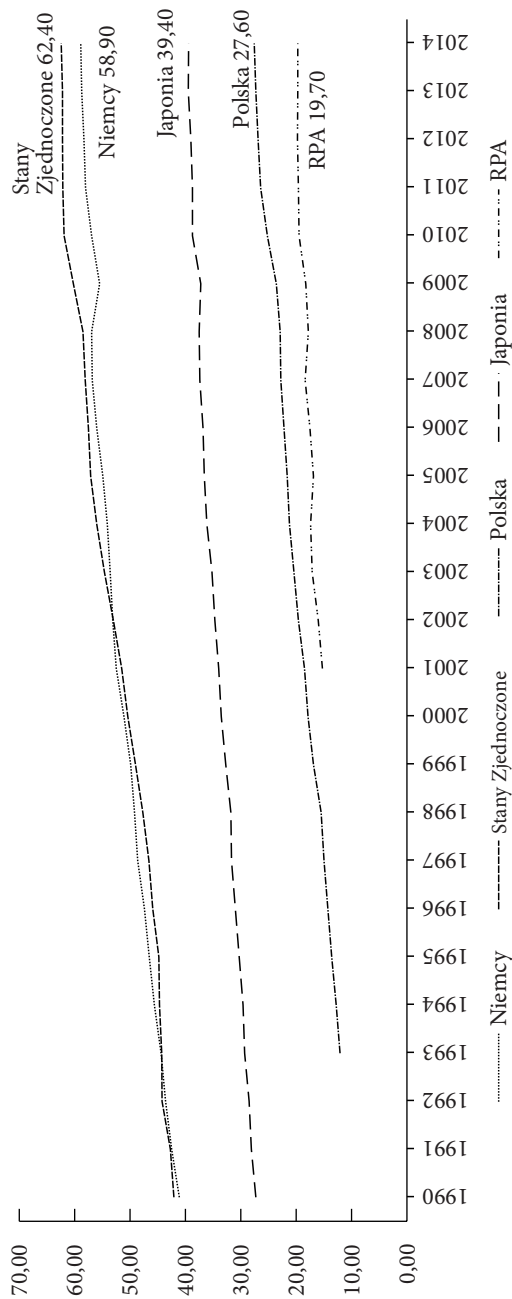
Na podstawie zaprezentowanych danych można zauważyć, że krajem o najwyższej stopie bezrobocia była Republika Południowej Afryki, drugą lokatę w wybranej grupie krajów zajmowała pod tym względem Polska. W obu tychże krajach najwyższe bezrobocie odnotowano w latach 2002–2003, kiedy to wynosiło ono w RPA ponad 27%, a w Polsce blisko 20% zasobów siły roboczej. Interesujące jest to, że w pozostałych krajach stopy bezrobocia były niższe niż 10% i dość zbliżone. Najniższe bezrobocie odno-

² Szerzej na temat bieżących problemów inflacyjnych pisze F. Kowalik [2016].

Rysunek 9. Stopa bezrobocia (%)

Źródło: na podstawie danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego [2016].

Rysunek 10. Produktywność pracy jako PKB na I godzinę pracy (USD)

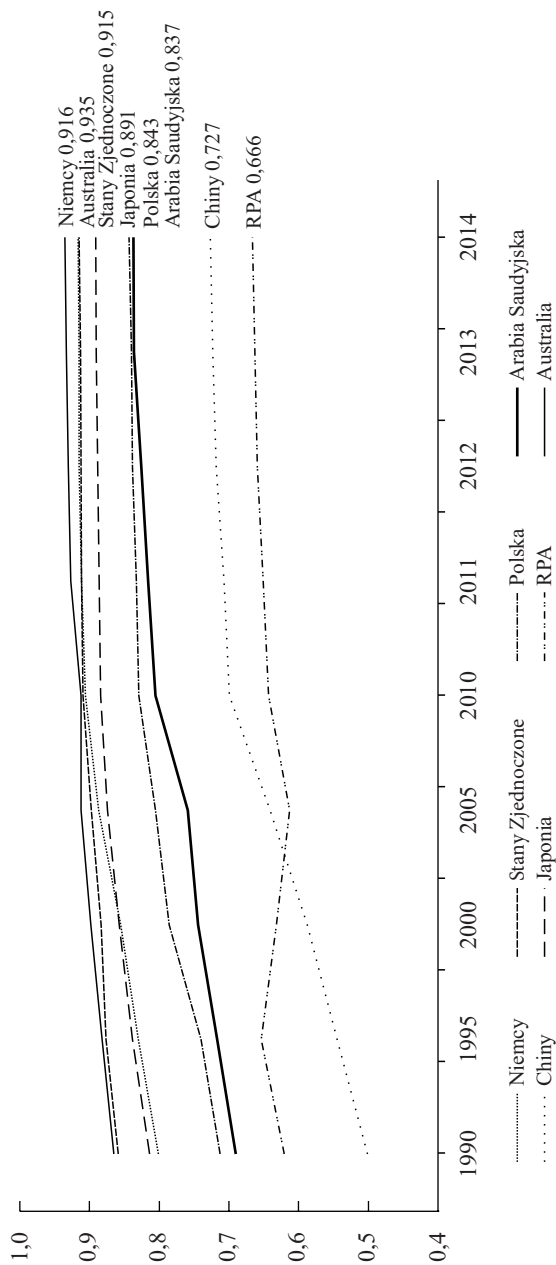
Źródło: na podstawie danych OECD [2016b].

towano w badanym okresie w Japonii na początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy wyniosło nieco ponad 2%, a w ostatnich latach badanego okresu kraj ten, choć z nieco wyższą stopą bezrobocia, nadal charakteryzuje się najniższym natężeniem tego zjawiska. Takie kraje, jak Stany Zjednoczone, Arabia Saudyjska, Australia, Niemcy czy Chiny, charakteryzowały się dość niskim bezrobociem rzędu około 4–6% w całym badanym okresie. Oznacza to, że są to gospodarki dość stabilne pod względem możliwości znalezienia pracy i zarazem takie, w których czynnik pracy jest wykorzystywany w dość zrównoważonym zakresie.

O stopniu i skali wykorzystania czynnika pracy w wytwarzaniu PKB w gospodarce informuje także produktywność pracy mierzona np. jako PKB w przeliczeniu na godzinę pracy i wyrażona w jednostkach pieniężnych. Stosowne dane zaprezentowano na rysunku 10.

Można zauważyć, że w krajach, gdzie praca jest istotnym czynnikiem wzrostu gospodarczego i gdzie odnotowano wysokie tempo tego wzrostu, prawdopodobnie należy się spodziewać wysokiej produktywności tejże pracy. Efektywność wykorzystania czynnika produkcji może także przesądzać o „bogactwie narodu” i o jego dynamice. Stąd też może wynikać wysoki poziom PKB *per capita* w takich krajach, jak Stany Zjednoczone czy Niemcy. Jak bowiem wskazują dane rysunku 10, są to zarazem kraje o najwyższej produktywności pracy. Zdecydowanie niższy już jej poziom odnotowano np. w Japonii, gdzie było to niespełna 40 dolarów, natomiast w Polsce jeszcze mniej, bo 27 dolarów. Najniższy poziom produktywności odnotowano w RPA, gdzie produktywność nie przekraczała 20 dolarów. Dane te pokazują, że niewątpliwie w przyszłości, chcąc zabiegać o wysokie tempo wzrostu PKB, należałoby zadbać o produktywność pracy. Związek z produktywnością mają także koszty pracy, które często hamują angażowanie tego czynnika w procesy wytwórcze i prowadzą do zastępowania go przez kapitał. Jednakże w wielu wypadkach występuje zależność między wysokością produktywności pracy a kosztami pracy [Knapińska i Małecka-Ziemińska 2016, s. 250].

Kompleksowym miernikiem zasobów pracy i kapitału jest HDI (Human Development Index), często wykorzystywany do porównań jakości kapitału ludzkiego w różnych krajach i regionach świata. Jest to syntetyczny miernik opisujący stopień rozwoju społeczno-ekonomicznego poszczególnych krajów opracowany w 1990 roku przez pakistańskiego ekonomistę Mahbuba ul Haqa, zawierający w sobie takie zmienne jak: oczekiwana długość życia, średnia liczba lat nauki społeczeństwa powyżej 25. roku życia, oczekiwana liczba lat nauki dla dzieci rozpoczynających kształcenie oraz

Rysunek 11. Wskaźnik rozwoju społecznego HDI (Human Development Index)

Źródło: na podstawie danych Human Development Reports [HDR 2016].

dochód narodowy *per capita* według parytetu siły nabywczej wyrażony w dolarach amerykańskich [Wikipedia, dostęp 6.07.2016 r.]. Niekwestionowanym liderem w zakresie poziomu obserwowanego HDI pozostaje Norwegia. Poziom tego miernika dla analizowanej grupy krajów zaprezentowano na rysunku 11.

Wśród badanych krajów najwyższe poziomy tego miernika zaobserwowano w Australii, Niemczech i Stanach Zjednoczonych. Nieco tylko niższe były one w Japonii, Polsce i Arabii Saudyjskiej. Natomiast najniższy ich poziom występował w RPA i Chinach. A zatem miernik ten „rzuca” nieco odmienne światło na poszczególne analizowane kraje. Wysoki poziom PKB na mieszkańca w Arabii Saudyjskiej nie przekłada się na wysoki poziom kapitału ludzkiego mierzony przez HDI. Podobnie wysokie tempo wzrostu gospodarczego w Chinach nie oznacza wcale wysokiego rozwoju społecznego. Choć miernik HDI w tym kraju wykazywał tendencję wzrostową (jak i w pozostałych badanych krajach), to jednak jego poziom pozostaje nadal dość niski.

Zakończenie

Przeprowadzone wyżej analizy pozwalają na sformułowanie kilku wniosków. Przedstawione dane makroekonomiczne wskazują, że we współczesnym świecie można mówić o ciągłym i długookresowym wzroście PKB w skali świata. Z pewnością gospodarki narodowe przechodzą trudności i kryzysy, jednak w prognozie długoterminowej mamy do czynienia ze wzrostem zarówno wartości PKB, jak i PKB na mieszkańca.

Można zaobserwować duże zróżnicowanie pomiędzy regionami świata pod względem wartości PKB. Przyczyną tego zróżnicowania jest przede wszystkim wielkość danej gospodarki: naturalne jest bowiem, że w dużym kraju, gdzie funkcjonuje duża liczba przedsiębiorstw, wartość wytwarzanego PKB będzie wyższa. Jednakże gdy uwzględnia się wielkość kraju za pomocą miernika PKB *per capita*, okazuje się, że nadal można zaobserwować dość duże zróżnicowanie zarówno w regionach świata, jak i w poszczególnych krajach. W takim wypadku wytłumaczeniem może być to, że w poszczególnych krajach można mówić o zróżnicowanej produktywności, zróżnicowanej wielkości inwestycji i oszczędności. Dane zaprezentowane w artykule potwierdzają tę hipotezę i można tu stwierdzić, że kraje o wyższym tempie wzrostu PKB charakteryzują się zarazem wyższą wielkością inwestycji i oszczędności. Jest to niewątpliwie związane z podstawową

zasadą funkcjonowania gospodarki, która jest oparta na zasadach rynkowych i kapitalistycznych.

W zakresie innych podstawowych problemów makroekonomicznych, takich jak inflacja czy bezrobocie, także można wskazać, że w wielu krajach problemy z wysokim tempem wzrostu cen zostały zażegnane i obecnie wiele gospodarek boryka się raczej z problemem deflacji lub niskiej inflacji niż ze zbyt wysokim jej poziomem. W zakresie bezrobocia analizowane kraje pozostają z kolei dość zróżnicowane pod względem poziomu stopy bezrobocia. Może to świadczyć o niewykorzystywaniu w pełni zasobów pracy przez te gospodarki i wciąż istniejących rezerwach zasobów pracy, które mogłyby być zaangażowane do wytwarzania PKB. Poszukując przyczyn zróżnicowania PKB *per capita*, wskazuje się także często na różnice w produktywności czynników produkcji. Analizując produktywność pracy, można było zauważyć, że bogate kraje cechowała zarazem wyższa produktywność; pokazuje to kierunek reform w krajach aspirujących do grona krajów bogatych.

Wreszcie „bogactwo narodów” powinno także pozostawać w jakimś związku z poziomem rozwoju społecznego i – jak wskazują dane HDI – taki związek niewątpliwie występuje, choć są tu widoczne także pewne „wyjątki”, takie jak chociażby Arabia Saudyjska.

Bibliografia

- Begg, D., Fischer, S., Dornbusch, R., 1999, *Ekonomia. Makroekonomia*, wyd. 2 zmienione, PWE, Warszawa.
- Knapieńska, M., Małecka-Ziembińska, E., 2016, *Productivity and Labor Costs in the OECD Countries – Elements of Comparing Analysis*, The Business and Management Review, vol. 7, no. 3, s. 246–256.
- Kowalik, F., 2016, *NBP czeka na inflację. A ona nie przychodzi*, Forbes, nr 6/16, s. 110–111.
- Malthus, T.R., 1925, *Rozprawa o prawie ludności i jego oddziaływaniu na przyszły postęp społeczeństwa*, Warszawa.
- Romanow, Z., 1997, *Historia myśli ekonomicznej w zarysie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D., 2012, *Ekonomia*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Stankiewicz, W., 1998, *Historia myśli ekonomicznej*, PWE, Warszawa.
- Williamson, S.D., 2005, *Macroeconomics*, 2nd ed., Pearson Addison Wesley, Boston.

Strony internetowe:

Bank Światowy, 2016, <http://search.worldbank.org/> [dostęp: 2.07.2016].

HDR, 2016, Human Development Index and its components, United Nations Development Programme Human Development Reports, <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI> [dostęp: 6.07.2016].

Maddison Project, <http://www.ggd.c.net/maddison/maddison-project/data.htm> [dostęp: 19.11.2015].

Międzynarodowy Fundusz Walutowy, 2016, <http://www.imf.org/> [dostęp: 1 i 2 lipca 2016].

OECD, 2016a, Gross domestic product (GDP), <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm> [dostęp: 2.07.2016].

OECD, 2016b, GDP per hour worked, <https://data.oecd.org/lprdy/gdp-per-hour-worked.htm> [dostęp: 6.07.2016]

Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org> [dostęp 12.12.2015; 6.07.2016]